

Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Koruma Politikaları: Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Bağlamında İçsel Büyüme ve Thirlwall Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme 8

Gonca Bıyık¹

Özet

Bu çalışmanın amacı, sosyal koruma harcamalarının gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerinden ekonomik kalkınma sürecine olan etkilerini, İçsel Büyüme Modelleri ve Thirlwall Kanunu çerçevesinde teorik olarak değerlendirmektir. Çalışma, sosyal koruma politikalarının ampirik etkilerini ölçmeyi değil; söz konusu politikaların büyüme ve dış dengeyle ilişkisini kavramsal ve kuramsal bir perspektiften tartışmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda çalışma, sosyal koruma politikalarını mali iktisat bağlamında ele alarak, yeniden dağıtım ve kalkınma ilişkisini bütüncül bir çerçevede incelemektedir. Çalışmada öncelikle kalkınma, sosyal koruma, gelir eşitsizliği ve yoksulluğa ilişkin kavramsal çerçeve ortaya koyulmakta, ardından bu değişkenlerin ekonomik büyüme ile olan etkileşimleri ele alınmaktadır. Çalışmada ampirik çalışmalar sistematik biçimde sınıflandırılmakta; sosyal harcamalar, finansal gelişme, beşeri sermaye ve dışa açıklık gibi değişkenlerin yoksulluk ve gelir dağılımı üzerindeki rolleri öne çıkan bulgular çerçevesinde değerlendirilmektedir. Çalışma, maliye politikalarının yalnızca makroekonomik istikrar aracı olarak değil aynı zamanda sosyal refahın artırılması ve gelir dağılımının iyileştirilmesi açısından da önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, yoksulluk ve gelir dağılımına ilişkin araştırmalar mali iktisat ekseninde bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Sosyal koruma politikalarının kalkınma ve büyüme üzerindeki etkilerinin büyüme modelleriyle yeniden uyarlanarak araştırılması önerilmektedir.

1 Doktor Öğretim Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, gonca.biyik@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7165-2784.

1. Giriş

Ülkelerin gelişmişlik seviyeleriyle millî gelir potansiyellerini ortaya koymada kalkınma ve büyüme kavramlarına ilişkin literatürden yararlanılmaktadır. Kalkınma ve büyüme iç içe geçen kavramlar olup bir ülkenin sadece iktisadi değil; aynı zamanda siyasi, sosyal ve kültürel bileşenlerinin de incelenmesini gerektirmektedir. Kalkınma ve büyümeye olumlu katkılar sağlayacak politikaların uygulanabilmesi için ülkenin bütününe kapsayan, sektörel gelişmeleri takip eden ve toplumsal dinamikleri dikkate alan bir yönetim anlayışı bulunmalıdır. Çünkü kalkınma ve büyümeye yönelik atılacak adımlar, kamu sektörüyle sınırlı kalmayıp özel sektörü de içine almaktadır. Dolayısıyla kalkınma ve büyüme ile ilgili kamu politikalarının belirlenmesinde toplam üretim ve millî gelir hesaplamalarının iktisat teorilerinin ve modellerinin dikkate alınmasına ihtiyaç vardır.

İktisat ve maliye bilimlerinin yakından ilişkili olduğu bilinen bir gerçektir. İktisat politikalarından maliye politikalarına uzanan literatür genişliği; kalkınma ve büyüme için seçilecek maliye politikası araçlarının iktisadi analizini de gerektirmektedir. Bu açıdan kalkınma ve büyüme politikalarına eşlik edecek kamu politikalarının hedefleriyle birlikte ele alınması önem arz etmektedir. Kalkınma ve büyümenin birbiriyle ilişkili süreçler olması nedeniyle bu hedeflere ulaşan bir ülkede, gelir eşitsizliği ve yoksulluk açısından olumlu sonuçların ortaya çıkması beklenmektedir. Çünkü gelir eşitsizliği ve yoksulluk, kalkınma ve büyüme hedefleriyle birlikte negatif etkilerden pozitif etkilere doğru bir yönelimin olmasıyla şiddetini azaltacak iktisadi ve sosyal sorunlardır. Ayrıca hem kalkınma hem de büyüme ile ilgili hedefler, gelir eşitsizliğinin azaltılmasını ve yoksullukla mücadeleyi kapsamaktadır. Büyümenin niceliksel yönü nedeniyle pozitif millî gelir genişlemesine sahip bir ekonomide gelirlerin dağılımında benimsenen dağıtım politikaları belirleyici olacağından gelir eşitsizliği ve yoksulluğun azalması da değişecektir. Bununla birlikte gerçekten büyüme hızı artan bir ekonomide; üretimle birlikte gelirlerin artması, artan gelirlerin kalkınmaya katkı sağlayacak alanlara yönlendirilmesi ve bunun da sürdürülebilirliğinin korunması gerekmektedir. Dolayısıyla ekonominin üretkenliğini koruyarak kalkınma sürecini sürdürmesi yerinde olacaktır.

Devletlerin kalkınma planlarında kalkınma ve büyüme için ayrılan politikalar geçmişten beri geniş bir yer tutmaktadır. Bu politikaların uygulanabilmesinde kamu gelirleri, kamu harcamaları ve borçlanmanın farklı iktisadi etkileri ve rolleri bulunmaktadır. Diğer taraftan gelir eşitsizliği ve yoksulluğa yönelik tercih edilecek politikaların uygulama araçları da yine kamu gelirleri, kamu harcamaları ve borçlanmadan ibarettir. Ancak

politika hedeflerine ulaşmak için izlenecek yöntemler farklılaşmaktadır. Bu da kalkınma ve büyüme için planlanan her politikanın gelir eşitsizliği ve yoksulluğu azaltmaya aynı şiddette destek olamayacağını yansıtmaktadır. Yine de söz konusu alanların birbirleriyle yakından ilişkili olduğu gerçeği tartışılmazdır.

Kalkınma ve büyümenin gelir eşitsizliği ve yoksullukla olan bağlantısı gibi gelir eşitsizliği ve yoksulluğun da sosyal koruma harcamalarıyla benzer bir bağı bulunmaktadır. Kamu politikalarından biri olan sosyal koruma politikaları; devletlerin gelir dağılımını iyileştirmek, gelir eşitsizliğini azaltmak ve yoksullukla mücadele etmek için başvurdukları temel bir politikadır. Sosyal koruma adından da anlaşılacağı üzere sosyal açıdan korumayı gerektiren politikaları çağrıştırmaktadır. Sosyal koruma hakkındaki literatür oldukça kapsamlıdır. Ancak literatürde sosyal korumanın kapsayıcılığı konusunda farklı yaklaşımlar söz konusudur. Sosyal koruma politikaları bireyleri etkilerken aynı zamanda kalkınma sürecine de olumlu katkılar sağlamaktadır. Özellikle beşeri sermaye açısından sosyal korumanın olumlu etkilerinin açığa çıkması beklenmektedir. Bu da beraberinde büyümeyi olumlu olarak destekleyecektir.

Çalışmada; ekonomik kalkınma, sosyal koruma, gelir eşitsizliği ve yoksulluk kavramları tek tek ele alınarak ekonomik kalkınmada, sosyal koruma harcamalarıyla gelir eşitsizliği ve yoksulluğun azaltılmasının destekleyici rolü açıklanmaya çalışılmaktadır. Gelir eşitsizliği ve yoksulluk, ülkelerin gelişmişliklerine göre farklı düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kalkınma ve büyüme açısından bu iki olgunun önemi de ülkelerin gelişmişlik durumuna göre değişmektedir. Çalışmada ayrıca gelir eşitsizliği ve yoksulluğun kapsamı detaylı olarak incelenerek kalkınmayla ilişkisi açıklanmaktadır. Buradaki amaç, sosyal koruma harcamalarının gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadelede kalkınmaya sağlayabileceği olumlu katkılara dikkat çekmektir. Literatürde kalkınma ve büyümenin ölçülmesine yönelik çeşitli teoriler ve modeller geliştirilmiştir. Ampirik olarak da bu teoriler ve modeller sınanmıştır. Bu çalışmada ampirik bir uygulamaya yer verilmemekle birlikte, çalışmanın temel amacı olan ampirik uygulamalara bakış açısı önerilmektedir. Çalışmanın argümanı, gelir eşitsizliği ve yoksulluğa yönelik sosyal koruma harcamalarının kalkınma ve büyüme modellerinden İçsel Büyüme Modeli ile Thirlwall Kanunu'na göre oluşturulan model özelinde araştırılabileceğidir.

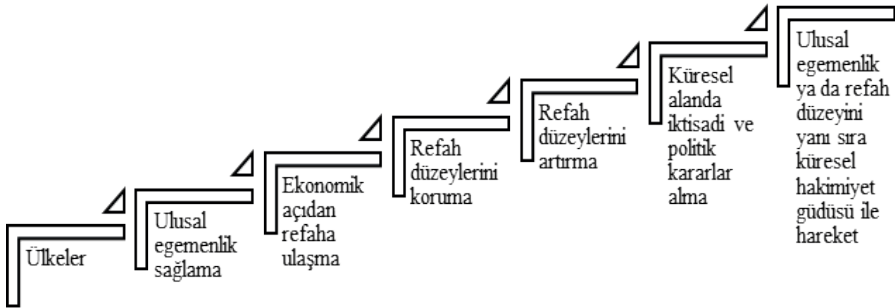
Çalışmada sırasıyla kalkınma, sosyal koruma, gelir eşitsizliği ve yoksulluk kavramları teorik açıdan incelenmektedir. Ardından İçsel Büyüme Modeli ve Thirlwall Kanunu açıklanarak, sosyal koruma harcamalarının

kalkınma ve büyüme için rolünün sanılandan daha geniş kapsamlı olduğu vurgulanmaktadır. Böylece kalkınma ve büyüme modelleriyle sosyal koruma politikalarının birlikte değerlendirilmesinin gerekliliği ortaya konulmaktadır. Bu çerçevede maliye politikalarının hedeflendiği ekonomik kalkınma kavramının teorik olarak açıklanması gerekmektedir. Kamu politikalarının nihai amacı olan refah artışının anlaşılabilmesi için öncelikle ekonomik kalkınma kavramı ele alınmaktadır.

2. Ekonomik Kalkınma

Kalkınma, bir ülkenin her alanda refah seviyesinin yükselmesi olarak ifade edilebilir. Refah seviyesi ise, bireylerin her kesiminin iktisadi, siyasi, sosyo-kültürel, vb. açıdan ilerlemesidir. Kalkınma ve büyüme birlikte anılan iktisadi kavramlar olsa da hem ortak hem de ayrı birtakım özelliklere sahiptirler. Temelde istenilen, ülkelerin kalkınmayla birlikte büyüme performansını da olumlu yönde gerçekleştirmesidir. Ancak ülkelerin yapısal özellikleri, sınırlılıkları ve imkânları; ülkeleri, kalkınma ile büyümeyi aynı anda gerçekleştirmelerinde kısıtlar niteliktedir.

Şekil 1’de ulus devletlerin refah hedeflerine ulaşmadaki aşamaları yer almaktadır (Arrighi, 2009: 235). Şekil 1’e göre ulus devletler, ulusal egemenliklerinin ardından adım adım refaha ulaşma çabasında olmaktadır. Refaha eriştikten sonra da ulus devletler bu seviyeyi korumaya başarıp daha da refah seviyelerini artırmayı hedeflemektedirler. Şekil 1’deki en dikkat çekici aşama olarak ise ulus devletlerin refaha erişme aşamalarının sonunda küresel bir hakimiyeti sağlama hedefinin olmasıdır. Bu da ulus devletlerin refah hedeflerinin küreselleşmeyle birlikte küresel güce sahip olma arayışının varlığına işaret etmektedir. Ülkelerin bir bütün halinde refah hedefleri de kalkınma ve büyümeyi beraberinde getirmektedir.

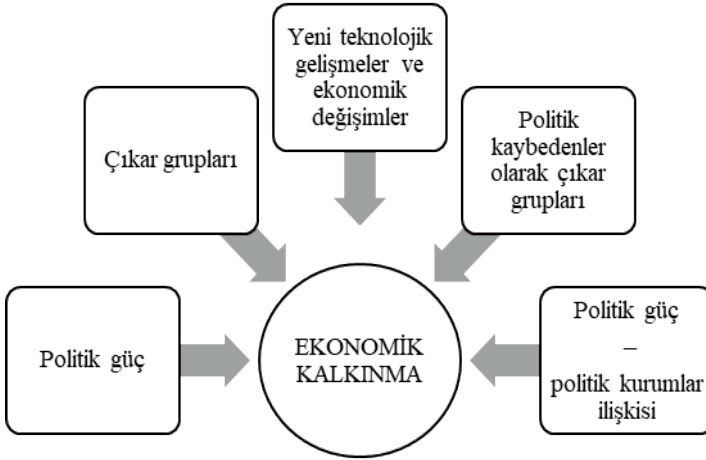

Şekil 1. Ulus Devlette Refah Aşamaları

Kaynak: Arrighi, 2009’dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kalkınma, bütün ekonomik ve sosyal sistemlerin yeniden düzenlenmesini ve yönlendirilmesini içeren çok boyutlu bir süreç olduğundan sadece ekonomik bir olgu değildir (Todaro ve Smith, 2011: 110). Kalkınmayı etkileyebilecek ya da kalkınma üzerinde rol oynayabilecek pek çok unsur bulunmaktadır. Büyüme de aynı şekilde etkileyecek ve büyümeyle ilişkili unsurlar vardır. Kalkınma ve büyümeyle ilgili unsurların ilişki ağlarının incelenmesi ve analiz edilmesi ise hedeflere ulaşmada belirlenecek politikaların hem uygulanma gücünü hem de etkilerinin düzeyini öngörmeye yararmaktadır.

Şekil 2’de ekonomik kalkınma için etkili olan bazı unsurlar yer almaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2000: 1-3). Bu unsurlar, daha çok kalkınma ile politikaların uygulayıcıları arasındaki etkileşimi ifade etmektedir. Kalkınmanın tüm toplumu yapısal olarak etkilemesi nedeniyle söz konusu unsurların kalkınma üzerindeki etkileri büyük önem taşımaktadır. Kalkınma hedeflerinin yönünün belirlenmesinde politik güce sahip olanların çizecekleri yola göre kalkınma politikalarında ilerleneceği açıktır. Buna karşın çıkar grupları gibi aktörler de politik güç üzerindeki baskınlıklarına göre kalkınma politikalarını yeniden şekillendirebilecektir. Niteliksel olarak kalkınmada etkisi olan teknolojik gelişmeler ise bu alana yapılan yatırımların kalkınma için ne kadar işlevsel olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 2. Ekonomik Kalkınmayı Etkileyen Unsurlar

Kaynak: Acemoğlu ve Robinson, 2000’den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kalkınma literatüründeki teoriler ve modeller sürekli geliştirilmiştir. Kalkınma konusunda uluslararası kuruluşlar da kalkınma algılarını değiştirmiştir. Yeni kalkınma kavramında yoksulların durumunu iyileştirmeyen

politikaların sadece krizlere yol açacağı vurgulanmaktadır. Bu da Sen'in "Development as Freedom" eserindeki gibi kalkınmanın odağında bireylerin olması gerektiğine yönelik yaklaşımların kabul edilmesinde artış olduğunu ortaya koymaktadır (Rapley, 2007: 200-201). Birleşmiş Milletlerin Eylül 2000'deki Milenyum Kalkınma Hedefleri; 25 Eylül 2015'te genişletilmiş ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gündemine dönüştürülmüştür (Sepúlveda Carmona, 2017:14). ILO'nun da 2012'de hazırlanan 2015-2030 dönemini içeren Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri bulunmaktadır (Banks vd., 2019:60). Kalkınmayla ilgili tüm gelişmeler artık kalkınmanın sadece ulus devletlerle ilgili olmadığıнын küreselleşmeyle birlikte uluslararası kuruluşlarla olan iş birliklerinin arttığıнын göstergesidir.

Tablo 1'de kalkınmanın tarihsel gelişimi 1950-2005 dönemiyle sınırlı bir şekilde yer almaktadır. Kalkınmanın bu dönem içindeki kalkınma hedefleri, kalkınma stratejileri, kalkınma teorileri ve veri sistemleri sınıflandırması kapsamında dönemsel nitelikleri belirtilmektedir (Thorbecke, 2006: 4-27). Tablo 1'e göre başlangıçta sade bir kalkınma ve büyüme hedefi söz konusu iken yıllar geçtikçe daha kapsamlı kalkınma stratejileri ve politikaları benimsenmektedir. Dolayısıyla kalkınmanın ölçümü ve ilgili veri setleri de stratejilere ve politikalara göre değişmektedir. 1950'lerde içe dönük kalkınma ve büyüme hedefleri söz konusu iken 1980'lerde dışa dönük hatta küresel entegrasyona dayalı hedefler bulunmaktadır. Aslında yaşanan bu dönüşümde uluslararası kuruluşların payı büyüktür. Uluslararası kuruluşlarca (İMF, WB, WTO, vb.) gelişmekte olan ülkelere tavsiye edilen politikalar, gelişmiş ülkelerin hedeflerini de barındırmaktadır. Bu çerçevede 1950'den 2005'e yaşanan dönüşüm günümüzdeki kalkınma ve büyüme politikalarının anlaşılması açısından önemlidir.

Kalkınma hedeflerinin ve politikalarının oluşturulmasının tek başına yeterli olmadığı Tablo 1'de görüleceği üzere açıkça ortadadır. Kalkınma politikalarının desteklenmesi ve teorilerinin test edilerek kalkınma göstergelerinin belirlenmesi elzemdir. Bu yüzden kalkınma politikalarıyla uyumlu hareket edecek teorilerin geliştirilmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir.

Tablo 1. 1950-2005 Dönemi Kalkınmanın Gelişimi

Yıl	Kalkınma hedefleri	Kalkınma politikaları ve stratejileri	Kalkınma teorileri	Veri sistemleri
1950	GSMH	İthal ikame, sanayileşme, altyapı yatırımları	Büyük itme, kalkış ve büyümenin aşamaları, toplam yatırım kriteri, Harrod-Domar	Milli gelir hesapları
1960	GSMH, ödemeler dengesi eşitliği, istihdam	İnce ayar ve uygun fiyatlar, tarım ve sanayi arasında dengeli büyüme, ihracat teşviği, dış yardım,	Ekonomik ikilik, dengeli veya dengesiz büyüme, sektörler arası bağlantılar, etkin koruma, insan sermayesi, gölge fiyatlar, iki açık, yarı girdi-çıkıtı, basit genel denge, doğrusal programlama	Milli gelir hesapları, girdi-çıkıtı, iş sayımları, sosyal milli hesaplar
1970	GSMH, istihdam, gelir dağılımı, yoksulluğun azaltılması, dış denge	Entegre edilmiş kırsal kalkınma, kapsamlı istihdam stratejileri, yeniden dağıtım, radikal-kollektivist	Kent-kır göçü, uygun teknoloji, çıkıtı-istihdam-gelir dağılımı-yoksulluk arasında ilişki ve trade-of, sosyo-ekonomik yatırım kriteri, bağımlılık teorisi	Milli gelir hesapları, girdi-çıkıtı, iş sayımları, hanehalkı anketleri, entegre edilmiş kır anketleri, resmi olmayan sektör anketleri, nüfus verileri
1980	Stabilizasyon, dış denge, iç denge, yapısal ayarlamalar, etkinlik	Stabilizasyon ve yapısal ayarlama, dış tanıtım, piyasalara güven, özelleştirme, hükümetin küçültülmesi	İçsel büyüme, ticaret ve büyüme arasında bağlantı, insan sermayesi ve teknoloji transferi arasında ilişki, politika analizi ve ölçümü, mali ve ticari politikaların etkileri	Sosyal muhasebe matrisi,

1990	Devam eden ayarlamalar, iyi yönetim ve kurumsal yapı, Asya finansal krizinin ılımlı etkileri, global kapitalizm-liberalizasyon-deregülasyonun sınırlandırılması	Stabilizasyon ve yapısal ayarlama, dış tanıtım, piyasalara güven, deregülasyon ve liberalizasyon	Piyasaların ve hükümetin rolü, ekonomik yozlaşma, büyümenin kaynakları, toplam faktör verimliliği, büyüme regresyonları	Çoklu yıl anketleri, nüfus ve sağlık anketleri
2000 - 2005	Beşeri kalkınma (örn; eğitim, sağlık), yoksulluk ve eşitsiz azalma, milenyum büyüme hedefleri, güvenlik açığını azaltmak	Kalkınma stratejisi olarak küreselleşme, yoksul yanlı büyüme kalkınma stratejisi için araştırma	Kalkınmanın politik ekonomisi ve kurumların rolü, çok boyutlu yoksulluk, çoklu denge, büyüme regresyonlarının eleştirisi	Mikro ve panel veri kaynakları, veri bankaları

Kaynak: Thorbecke 2006'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Ekonomik büyüme ve kalkınma için makroekonomik istikrarı kalıcı hale getirmeye yardımcı olacak politikalar geliştirilmelidir. Özellikle politika yapıcılar, istikrarla uyumlu maliye politikalarını seçerken eğitim, teknoloji (araştırma ve geliştirme) ve altyapı gibi büyümenin lokomotifleri olan üretken harcamaları azaltma eğiliminde olmamalıdır (İsmihan ve Özcan, 2006: 85). Çünkü yaşam standardındaki artışlar; yeni fiziksel ve beşeri sermayenin yüksek getirili faaliyetlerde kullanılmasını sağlayan keşifler ve yeniliklerle mümkün olabilmektedir (Romer, 2008: 5). Ekonomik kalkınmanın yalnızca üretim artışıyla sınırlı olmadığı, sosyal boyutuyla birlikte ele alınması gerektiği açıktır. Bu noktada, kalkınmanın sosyal bileşenlerinden biri olan sosyal koruma politikaları ön plana çıkmaktadır.

3. Sosyal Koruma

Ekonomik kalkınmanın sosyal boyutunun anlaşılabilmesi için bu süreci destekleyen temel kamu politikalarından biri olan sosyal koruma kavramının ele alınması gerekmektedir. Sosyal koruma disiplinler arası bir alandır. Sosyal korumayı, sosyal açıdan korumanın sağlanması amacıyla belirli ilkeler ve araçlarla sosyal korumadan yararlanacaklara sunulacak politikalar bütünü olarak tanımlamak mümkündür. Devletlerin sosyal koruma ile ilgili politikalar geliştirmesi ve uygulaması, sosyal koruma politikası hedefleri ve çerçevesinin

oluşturulmasına bağlıdır. Dolayısıyla sosyal korumanın kavramsal niteliğine, evrensel ilkelere ve sınıflandırılmasına göre farklılaşmasının yanında devletlerin sosyal koruma politikalarına yönelik bakış açıları da bu politikanın hedeflerini, içeriğini ve araçlarını değiştirmektedir.

Kaldor, sosyal korumayı, üretim faktörü olarak üretilen emekle özdeşleştirmektedir (Alfers, vd., 2017: 77). Devereux ve Sabates-Wheeler de sosyal koruma; koruyucu (yardım etme hedefi), önleyici (risk azaltma hedefi), destekleyici (geçim kaynaklarını iyileştirme hedefi) ve dönüştürücü (değişen kültürler ve sosyal yapıları kapsama hedefi) hizmetler olarak sınıflandırılmaktadır (Awortwi, 2018:900). Bir başka sınıflandırmada ise sosyal korumanın önleme (sigorta), koruma (yardım) ve teşvik etme (beşeri sermaye) rolleri bulunmaktadır (Deacon, 2013: 54-55).

Sosyal koruma politikaları, yalnızca sosyal politika alanının bir unsuru olarak değil, aynı zamanda kamu harcamaları yoluyla gelir dağılımını ve ekonomik kalkınmayı etkileyen bir maliye politikası aracı olarak ele alınmalıdır. Bu yönüyle sosyal koruma harcamaları, kamu maliyesinin yeniden dağıtım fonksiyonunun temel bileşenlerinden biri olup ekonomik büyümeye ve toplumsal refah üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilere sahiptir.

Sosyal korumaya yüklenen fonksiyonel unsurlar, sosyal korumanın kapsamını oluşturmaktadır. Sosyal korumanın kapsamında literatürde tam bir uzlaşa bulunmamaktadır. Bu da sosyal korumanın kamu politikaları arasındaki konumunu etkilemektedir. Dolayısıyla sosyal koruma için literatürde birlik olmaması, devletlerin belirleyeceği kamu sosyal koruma hedeflerini ve araçlarını da etkilemektedir. Uluslararası kuruluşların da sosyal koruma ile ilgili araştırmalarının olması, sosyal koruma ilkelerinin geniş kapsamda değerlendirilmesine yol açmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin 1952'deki sosyal güvenlik tanımından sosyal korumanın; eğitim, sağlık, istihdam gibi yaşam fırsatlarına sahip olmak anlamına geldiği anlaşılmaktadır (Faist, vd., 2015: 194). Birleşmiş Milletlerin 1967'de yayımlanan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesine göre sosyal korumanın kapsamı; sosyal güvenlik, sağlık, eğitim ve yeterli yaşam standardından oluşmaktadır (Alfers, vd., 2017). ILO'ya göre de iş gücü piyasasına ait standartlar, haklar ve regülasyonlar; sosyal sigorta ve sosyal yardımla birlikte sosyal korumanın temel yapıtaşlarından biri olarak kabul edilmektedir (Hujo ve Gaia, 2011: 233). Ayrıca ILO'ya göre sosyal korumanın yatay boyutu (ILO, 2012: 2015-2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri) ve dikey boyutu (ülkelerin yüksek kalkınmayla daha kapsamlı sosyal güvenlik ve daha iyi kaliteli sağlık bakımı hizmetleri) bulunmaktadır (Alfers, vd., 2017:70). Bununla

birlikte sosyal güvenlikle sosyal korumaya geçişte iş sağlığı ve güvenliği, sosyal korumanın bir bileşeni olmayıp sadece daha geniş bir sosyal koruma alanının parçası olarak ifade edilmektedir (Lund, 2012: 14-16). Uluslararası kuruluşların sosyal korumanın kapsayıcılığını ortaya koyan sınıflandırmaları aslında sosyal korumanın evrensel açıdan ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Devletlerin genellikle kamu politikalarından sosyal politikalar altında sayılan sosyal koruma politikaları, eğitim ve sağlık politikaları gibi politikalarla birlikte sıralanmaktadır. Buna karşın sosyal korumanın evrensel ilkeler ve bireyle olan ilişkisi, sosyal korumanın çok daha geniş açıdan ele alınmasının gerektirmektedir.

Esping-Anderson'a göre sosyal koruma normatif ideale ulaşma açısından ele alınmalıdır. Normatif ilkeler ise sosyal haklar ve insan haklarının bileşimidir. Bu çerçevede Marshall'ın 1950'deki vatandaş ve yasa ilişkisini kurmasındaki barınma, sağlık, eğitim ve eşit muamele ilkeleri normatif ilkelere ait bakış açısını ortaya koymaktadır (Classen vd., 2019:161). Bu yaklaşımlar, sosyal korumanın sadece normatif bir refah hedefi değil aynı zamanda kalkınma sürecini etkileyen mali bir araç olarak da değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Sosyal korumanın kapsamı gibi uygulama ve yönetim alanı da sınıflandırılmaktadır. Bilecen ve Bargłowski (2015)'te resmi ve gayri resmi sosyal koruma ayrımı kavramsallaştırmaktadır. Buna göre resmi sosyal koruma; sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan hizmetler de dâhil devlet destekli refah programları ve sosyal hizmetlerden oluşmaktadır. Gayri resmi sosyal koruma ise yaşlılara, çocuklara ve hastalara bakımı kapsarken finansal işlemler ve kişisel ağlar içindeki bilgi akışları gibi diğer alanları da içermektedir. Bu sınıflandırmaya göre de sosyal korumanın kapsamı; sağlık, eğitim, istihdam, bakım ve finans alanlarında daha geniş fırsatlar sunan ve çeşitli koruyucu kaynakları barındırmaktan ibarettir (Bilecen ve Sienkiewicz, 2015: 228).

Sosyal korumanın resmi olarak yeterli olmadığı ya da hiç olmadığı yerlerde gayri resmi sosyal korumanın önemi daha da belirginleşmekte olup bu yapıda bir sosyal koruma da finansal transferler yapılarak mümkün olabilmektedir (Faist vd., 2015: 196). Çünkü nakit transferler yapılarak sosyal korumada politik alan yönetilmektedir (Alfers, vd., 2017: 77). Bu çerçevede küresel sosyal koruma; kurumsal koşullarla sosyal korumanın emeklilik programlarıyla temel gelir güvenliğinin sağlanması şeklinde ifade edilebilir (Faist vd., 2015: 193). Sembolik bir korumayı ifade eden gayri resmi sosyal koruma stratejileri de maddi olmayan ama sembolik değeri

yüksek ulus ötesi alanlardaki korumaya karşılık gelmektedir (Sienkiewicz vd., 2015).

Sosyal korumanın çerçevesinin oluşturulmasındaki yaklaşımlar; sosyal korumanın içeriğini belirlemektedir. Bu açıdan sosyal koruma, sosyal riskleri ve sosyal ihtiyaçları içermelidir (Classen vd., 2019: 162). Ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre söz konusu riskler ve ihtiyaçlar da farklılaşmaktadır. Düşük gelir grubundaki ülkelerde sosyal korumanın hedefi; gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadele etmektir ve nakit transferlerle sosyal koruma harcamaları yapılmaktadır (Hirvonen vd., 2018: 4). Bununla birlikte orta ve düşük gelir grubundaki ülkelerde sosyal korumanın gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadelesinde, vergi politikalarıyla sosyal korumanın ortak bir yaklaşımla ele alınmasının önemi gittikçe artmaktadır (Hirvonen vd., 2018: 4-5). Gelişmekte olan ülkelerde ise sosyal korumanın mevcut refah seviyesini sürdürme ve koruma amacının olduğu ifade edilebilir.

Sosyal koruma politikalarının kapsamı ve araçları; bireylere, belirli ilkeler çerçevesinde sağlanan olanakları ortaya koymaktadır. Devletlerin sosyal koruma politikalarını uygulamalarındaki amaçlarından biri gelir dağılımının iyileştirilmesi diğeri de yoksullukla mücadele edilmesidir. Devletlerin, gelir dağılımı ve yoksulluk konusundaki sosyal koruma politikalarını oluşturmalarının arkasındaki etkenler, belirlilikler, sınırlar ve hedefler rol oynamaktadır. Dolayısıyla gelir eşitsizliği ya da yoksulluğun tam olarak azaltılmasının nasıl gerçekleşeceği kamu politikalarına bağlıdır. Bununla birlikte gelir eşitsizliği ve yoksullukla ilgili sosyal koruma politikalarının kalkınma ve büyümeye de etkileri olduğu göz ardı edilmemelidir. Sosyal koruma politikalarının temel amaçlarından biri, gelir dağılımındaki bozulmaları azaltmaktır. Bu bağlamda, sosyal korumanın müdahale ettiği temel sorun alanlarından biri gelir eşitsizliğidir.

4. Gelir Eşitsizliği

Sosyal koruma politikalarının toplumsal yapı üzerindeki etkileri özellikle gelir dağılımı bağlamında belirginleşmektedir. Bir toplumda gelir dağılımının iyileştirilmesi ya da gelir eşitsizliklerinin azaltılmasında sosyal koruma politikası araçlarının kullanılmasının yanı sıra kalkınma ve büyüme hedefleri doğrultusunda da maliye politikası araçları belirlenmektedir. Maliye politikası araçlarının gelir eşitsizliğinin azaltılmasında kullanılmasında ise etkili olan unsurlar bulunmaktadır. Örneğin; ülkelerin gelişmişlik ve refah seviyeleri, gelir eşitsizliklerinin boyutu ve kamu müdahalelerinin sınırı uygulanacak politikaların seçimini etkilemektedir. Özellikle gelir eşitsizliğinin bulunduğu bir toplumda eşitsizliğe yol açan unsurlarla devletin maliye politikası

araçlarını kullanarak gelirin dağılımına müdahalesi noktasındaki toplumdaki bakış açıları etkili olmaktadır. Ayrıca gelir eşitsizliği için yapılacak olan devlet müdahalelerinin kalkınma ve büyüme katkıları açısından tartışmalı olduğu, iktisadi bakış açılarına göre de farklılaşmasıyla açıklanabilir.

Klasik İktisat yaklaşımına göre gelir eşitsizliği, ülkeleri kalkınma ve büyüme alanında teşvik ederek olumlu etkilere sahipken Neoklasik İktisat yaklaşımına göre ise kalkınma ve büyüme, gelir dağılımı üzerinde etkili olan unsurlardır. Modern yaklaşımda ise gelir dağılımı, kalkınma ve büyüme üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü beşeri sermayeye yapılan yatırımların gelir eşitsizliğini azaltarak kalkınmayı olumlu etkileyeceğine aksine gelir eşitsizliğinin kalkınma ve büyüme için olumsuz etkileri ortaya çıkacağına inanılmaktadır (Galor, 2009: 1-5). Örneğin; Klasik İktisat bakış açısında gelir eşitsizliğinin gelişmiş ülkelerde bireyleri çalışmaya ve üretmeye teşvik edici rolünün bulunduğu savunulurken gelişmekte olan ülkeler açısından tam tersine olumsuz etkilere yol açabileceği ifade edilmektedir (Birdsall, 2008: 136). Çünkü gelir eşitsizliği, gelir dağılımının eşit dağılmadığının nicel ölçümü olması dışında bir toplumun sosyal olarak ulaşması gereken standartlarında eşitsizlik olmamasıdır (Cowell, 2011).

Ekonomik kalkınma ve büyümenin çeşitli belirleyicileri vardır. Ülkelerin gelişmelerine katkı sağlayacak bu unsurlar her ülkede aynı etkiye yol açmamaktadır. Bunu en temel nedeni, ülkelerin içinde bulundukları sınırlılıklar ve sahip olduğu koşullardır. Ayrıca ülkelerin geleneksel yapıları da gelişme düzeyleri üzerinde etkili olmaktadır. Kalkınmayı gerçekleştiren ülkelerde eşitsizliklerin azalması beklenen ve istenen bir durumdur. Kalkınma her anlamda iyileşmeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla kalkınma ile birlikte eşitsizliğin ortadan kaldırılması ya da asgari düzeye indirilmesi gerekmektedir.

Toplumdaki gelir grupları arasındaki açıklığın kalkınma ve büyüme ile kapanması beklenmektedir. Diğer taraftan gelir eşitsizliğinin kalkınma ve büyüme üzerindeki etkisine bakıldığında literatürde, gelişmiş ülkelerde olumlu, gelişmekte olan ülkelerde ise olumsuz etkilere yol açtığı yönünde bakış açıları bulunmaktadır. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler kıyaslandığında gelir eşitsizliğinin kalkınma ve büyüme üzerindeki etkileri yönünden farklılıklar söz konusudur. Şöyle ki, gelişmiş ülkelerde altyapı başta olmak üzere pek çok alanda ilerleme kaydedilmiştir. Eşitsizlik böyle bir ortamda ortadan kaldırılabilir. Özellikle devlet yapısı ve kurumsal yapı içinde eşitsizlik, daha ilerici politikaların hazırlanmasına ve uygulanmasına yol açabilir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde sistemsel aksaklıklardan dolayı eşitsizlik daha çok sorunlara neden olacaktır. Bu yüzden ülkelerin ekonomik

kalkınma ve büyüme hedeflerini oluştururken toplumun tüm kesimlerinde iyileşme sağlayacak yatırımları desteklemeleri ve kurumsal altyapılarını toplumun kesimleri arasındaki açıklığı azaltacak şekilde kurmaları gerekmektedir.

Gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler arasında en yaygın olanı gini katsayısıdır (Cowell, 2011: 24-28, 80-82). Gini katsayısının yanı sıra Theil eşitsizlik ölçümü ve Atkinson eşitsizlik ölçümleri de gelir eşitsizliğinin analizlerinde başvurulan yöntemlerdendir (Campano ve Salvatore, 2006: 72-73). Bu ölçütler, sosyal koruma politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini değerlendirmek açısından önemli bir analitik bir çerçeve sunmaktadır.

Gelir eşitsizliğinin refah seviyesine, ülkeden ülkeye, aynı ülkede bölgeden bölgeye ve iktisadi bakış açlarına göre farklılaşması nedeniyle somut olarak ampirik analizlerle ortaya koyulmasına ihtiyaç vardır. Böylece gelir eşitsizliğinin azaltılmasında daha sağlıklı, kalıcı ve sürdürülebilir kamu politikaları hazırlanabilecektir. Gelir eşitsizliği ampirik çalışmalarda; farklı teoriler, modeller ve yöntemler aracılığıyla çeşitli değişkenler kullanılarak analiz edilmektedir. Örneğin; literatürdeki bazı çalışmalarda gelir eşitsizliğinin analizinde ilişkili olduğu değişkenler şunlardır:

- i. Schwabish, vd. (2006)'de sosyal harcamalar, gelir eşitsizliği ve büyüme ilişkileri araştırılmıştır.
- ii. Qin (2009)'da gelir dağılımı ve ekonomik büyüme ilişkisi araştırılmıştır.
- iii. Yılmaz (2013)'te sosyal harcamaların gelir dağılımına etkileri araştırılmıştır.
- iv. Dev (2014)'te eşitsizlik ve coğrafi gelir dağılımı ilişkisi araştırılmıştır.
- v. Destek (2018)'de ekonomik büyüme, iktisadi küreselleşme ve beşeri sermaye ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiler araştırılmıştır.
- vi. Chaparro Parra (2018)'de gelir dağılımı ve kişi başında düşen milli gelir ilişkisi nedensellik analiziyle araştırılmıştır.

Literatürdeki ampirik çalışmaların gelir eşitsizliğini ortaya koymada izledikleri yöntemler ve bulguları farklıdır. Ancak gelir dağılımı ya da gelir eşitsizliğiyle büyümenin ilişkili olduğu ortadadır. Ampirik çalışmalarda; bu ilişkinin teorilerle uyumluluğunun sınanmasında ilişkinin yönü de tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte ampirik çalışmaların dönem ve mekân kısıtları elde edilecek nedensellik bulgularını farklılaştırmaktadır. Bu çalışmadaki amaç ise sosyal koruma harcamalarının gelir eşitsizliği ve yoksulluğun yanı sıra kalkınma ve büyümeyle de birlikte analiz edilebileceğine

dikkati çekmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada; kalkınma, sosyal koruma, gelir eşitsizliği ve yoksulluk kavramları birlikte incelenmektedir.

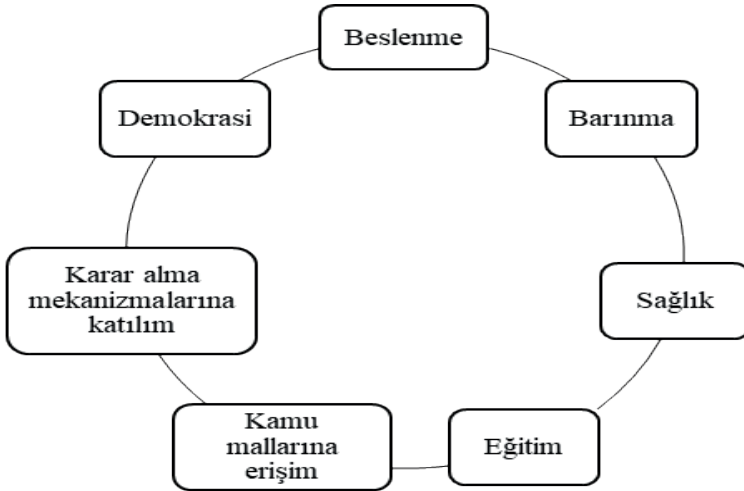
5. Yoksulluk

Gelir eşitsizliğinin artması, yoksulluğun ortaya çıkış biçimlerini ve derinliğini doğrudan etkileyebilmektedir. Yoksulluk sorununun ilk ortaya çıkışı Sanayi Devrimi yıllarına dayanmaktadır. Günümüzde II. Dünya Savaşı'nın ardından gelişmekte olan ülkelerin sorunları olarak tartışılmaktadır (Şenses, 2008: 3). Aslında yoksulluk sorunu günümüzde daha geniş bir çerçevede az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kronik ve yapısal bir sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Gelir eşitsizliği ve yoksulluk birbiriyle ilişkili olmakla birlikte, kavramsal olarak farklı olgulardır. Gelir eşitsizliği, toplum içindeki gelir dağılımının göreceli yapısını açıklarken yoksulluk, bireylerin asgari yaşam standartlarına erişememesi durumunu ifade etmektedir. Sosyal koruma ise bu iki soruna eş zamanlı olarak müdahale eden temel kamu politikalarından biridir.

Kalkınma, gelir dağılımı ve yoksulluk arasındaki ilişkisel ağırlar oldukça güçlüdür. Bir taraftan, kalkınma hedefleri ve yoksulluğu gidermeye yönelik politikaların uygulanması, gelir dağılımını iyileştirmeye yardımcı olurken diğer taraftan, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve gelir eşitsizliğinin azaltılması için uygulanan politikalar da yoksulluğun azaltılmasına aracılık etmekte ve kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Ülkelerin kalkınma, gelir eşitsizliği ve yoksullukla ilgili politikalarının birbirleriyle olan ilişkilerinin boyutu ise ampirik çalışmaların bulgularıyla daha gerçekçi şekilde değerlendirilmektedir. Bununla birlikte bir toplumda gelir dağılımını iyileştirmeye ve gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik maliye politikaları kısa vadede hızlı sonuçlar vermeye uygun olmasa da orta ve uzun vadede kişi başına düşen milli gelirin artmasına, toplumsal refahın yükselmesine ve kalkınmada ilerlemeye neden olmaktadır. Ayrıca gelir eşitsizliğinin azaltılması yoksullukla mücadelede etkili olabildiği gibi yoksullukla mücadele politikaları da gelir eşitsizliklerinin zamanla azalmasını desteklemektedir.

Kamu politikalarının hedefleriyle birlikte ilgili politikanın çerçevesinin oluşturulması gerekmektedir. Böylece kamu politikasının sınırları çizilerek politika tabanının belirlenmesi, politikaların aşamalarının tespit edilmesi ve hedeflenen çıktılara ulaşılmasının öngörü ve planlanması yapılarak seçili politikanın başarılı ve etkili olması sağlanmaktadır. Dolayısıyla yoksulluğun azaltılması için belirlenecek olan maliye politikalarının öncelikle yoksulluk kavramına ait çerçevesinin kurulması gereklidir.

Yoksulluk kavramı; yaşamak için gerekli olan olanaklardan yoksun olma durumu olarak da ifade edilebilir (Aktan ve Vural, 2002: 24). Yoksulluk kavramının çerçevesini oluşturan unsurlar Şekil 3'te yer almaktadır (Thorbecke, 2006: 20). Şekil 3'te yer alan unsurlarla ilgili eksiklik ya da yoksunluk olması durumunda, yoksulluğun varlığını işaret eden bulgular bulunmaktadır. Bir anlamda bu unsurlar, yoksulluk göstergeleridir ve herhangi biri, birkaçı ya da tamamı nedeniyle yoksulluk sorunu ortaya çıkmaktadır. Şekil 3'teki göstergelerden beslenme ve barınma unsuru, bir bireyin temel fizyolojik ihtiyaçlarıdır. Ardından sağlık ve eğitim yine bir bireyin alması gereken temel kamu hizmetlerindendir. Devletin kamusal mallara attığı önemin ve kamusal mallar için izlediği politikalardan bağımsız olarak bir bireyin var olan kamusal mallara erişiminde herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmaması gerekmektedir. Çünkü kamusal mallara erişme göstergesi, niteliksel olarak kamusal malların öneminden dolayı yoksulluk çerçevesini oluşturan unsurlardan biridir. Karar alma mekanizmalarına katılım ve demokrasi göstergeleri ise daha ileri boyutta yoksulluk çerçevesini çizen unsurlar olarak ifade edilebilir. Burada devlet yapısı ve siyasal karar alma süreçleri belirleyici role sahiptir. Ancak yoksulluk açısından gerekliliği; bireylerin yoksul olmalarına neden olabilecek ya da yoksullukları durumundaki politikaların belirlenmesinde katılımcı role sahip olmalarıyla ifade edilebilir.

Şekil 3. Yoksulluk Kavramının Çerçevesi

Kaynak: Thorbecke, 2006'dan yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yoksulluğun çerçevesinin belirlenmesi, yoksulluğun varlığının ve kapsamının sınırlarının tespit edilmesi için son derece önemlidir. Bununla birlikte yoksulluk türleri de yoksulluğun ölçülebilmesinde yardımcı olmaktadır. Yoksulluk türleri arasında mutlak, göreceli, objektif, subjektif, gelir ve insani yoksulluk sayılmaktadır. Bunlardan insani yoksulluk, diğer yoksulluk türlerine göre daha geniş anlamda yoksulluğa karşılık gelmektedir ve 1997’de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı kapsamında tanımı yapılmıştır. Bu çerçevede insani yoksulluk, bireylerin özgür, kendilerine ve başkalarına saygılı, uzun ve sağlıklı bir hayat sürmelerinde gerekli olan fırsat ve seçeneklerden mahrum kalmasıdır (UNDP, 1997: 15).

Gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde kullanılan yöntemlere benzer şekilde yoksulluğun da ölçülmesinde geliştirilen yöntemler bulunmaktadır. Yoksulluğun en geniş hali olarak tanımlanan insani yoksullukla uyumlu olarak Birleşmiş Milletler tarafından yoksulluğun ölçülmesine yönelik üç farklı hesaplama yöntemine dayalı endeksler oluşturulmuştur. Bunlardan insani gelişme endeksi; uzun ve sağlıklı ömür, bilgiye erişim ve iyi hayat standardı unsurlarının (Uygur ve Yıldırım, 2011: 33) sırasıyla doğumda ömür beklentisi, brüt okuryazarlık oranı ve kişi başına düşen GSMH göstergeleriyle ölçülmesidir (UNDP, 2014). Birleşmiş Milletler tarafından geliştirilen bir diğer endeks olan insani yoksulluk endeksi 1997’den itibaren kullanılmaktadır. Bu endeksin göstergelerini de 40 yaş altı nüfus, okuma yazma bilmeyen nüfus, temiz içme suyuna sahip olmayan nüfus, temel sağlık hizmetlerinden yoksun nüfus ve 5 yaş altı yeterli beslenemeyen çocuk nüfus yüzdeleridir (UNDP, 1997). Son olarak çok boyutlu yoksulluk endeksi de 2010’dan itibaren hesaplanmakta olup sağlık, eğitim ve yaşam standardı unsurlarına göre üç boyutta yoksulluğun tespit edilmesidir (UNDP, 2010).

Ülkelerin sosyal politikaları, bütçelerde sosyal politikalara ayrılan ödenekleri ve koşulları farklılaşmaktadır. Yoksulluk ve kalkınma arasındaki ilişki aktarım mekanizmalarıyla kurulabilir. Çünkü kalkınmanın gerçekleştiği bir ülkede refah seviyesinin artışı için gerekli ortam oluşabilmektedir. Refah seviyesinin kişi başına artması da gelir dağılımına bağlıdır. Gelir dağılımında yapılacak iyileştirmeler yoksulluğu azaltabilecektir. Ancak gelir artışları ekonomide enflasyon gibi istikrarsızlıklara yol açabileceğinden pek tercih edilmemektedir. Diğer taraftan yüksek gelir grubundaki kişilerin yoksul kişilere oranına bakıldığında eşitsizlik olduğu açıktır. Bu durumda gelir dağılımı, etkili ve önemli bir unsurdur.

Literatürde yoksulluğun ölçülmesini ve yoksullukla ilişkili olan unsurların ampirik analizini yapan çalışmalardan bazılarında incelenen ilişkiler şöyle sıralanabilir:

- i. Cennet (2010), yoksulluk ve sosyal politikalar arasındaki ilişkiyi incelemiştir.
- ii. Priyadarshree (2010), mikro finans, sosyal koruma ve yoksulluk arasındaki ilişkileri nitel analiz yöntemiyle araştırmıştır.
- iii. López-Aguilera (2011), yoksulluk ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi regresyon analizi çerçevesinde ele almıştır.
- iv. Korkat (2013), gelir eşitsizliği, yoksulluk ve sosyal yardımlar arasındaki ilişkileri analiz etmiştir.
- v. Çelikay (2014), sosyal harcamalar ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir.
- vi. Çınar (2015), yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi ele almıştır.
- vii. Bozkaya (2016), sosyal koruma harcamaları, yoksulluk ve cinsiyet eşitsizliği değişkenleri arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemiyle incelemiştir.
- viii. Taşci (2016), gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişkileri araştırmıştır.
- ix. Katar (2017), neoliberal politikaların gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkilerini ele almıştır.
- x. Abay (2018), gelir eşitsizliği, yoksulluk, eğitim, çalışan nüfus, satın alma gücü paritesi, enflasyon ve net ücret değişkenleri arasındaki ilişkileri panel veri analizi kullanarak incelemiştir.
- xi. Asandaş ve Işık (2021), ekonomik kalkınma, gelir dağılımı ve yoksulluk arasındaki ilişkileri incelemişlerdir.
- xii. Serin Oktay ve Algan (2022), gelir eşitsizliği, yoksulluk ve büyüme arasındaki ilişkileri incelemişlerdir.
- xiii. Alpdoğan (2023), büyüme, gelir dağılımı ve yoksulluk arasındaki ilişkileri araştırmıştır.
- xiv. Efeer ve Topcu (2024), yoksulluk, gelir eşitsizliği ve büyüme arasındaki ilişkileri ele almışlardır.

Literatürdeki ampirik araştırmalardan yoksullukla gelir eşitsizliği arasında güçlü bir ilişki olduğu desteklenmektedir. Ayrıca yoksullukla mücadelede başvurulan politikalar olarak sosyal koruma harcamaları ve sosyal yardımların yoksullukla ilişkisi somut bir biçimde ortaya koyulmaktadır. Yoksulluk ve gelir eşitsizliğine yönelik politikaların makroekonomik etkilerinin

değerlendirilmesi için büyüme modellerine başvurulması gerekmektedir. Bu noktada, sosyal koruma harcamalarının büyüme üzerindeki etkileri, teorik modeller çerçevesinde ele alınabilir.

6. Sosyal Koruma ve Büyüme Modelleri

Yoksulluk ve gelir eşitsizliğine yönelik politikaların makroekonomik yansımaları, büyüme teorileri çerçevesinde daha sistematik biçimde değerlendirilebilir. Bu çalışmada İçsel Büyüme Modelleri ve Thirlwall Kanunu'nun birlikte ele alınmasının temel nedeni, sosyal koruma harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin hem arz yönlü hem de talep ve dış denge kısıtları çerçevesinde değerlendirilebilmesine imkân vermesidir. İçsel büyüme modelleri, sosyal harcamaların beşeri sermaye birikimi yoluyla büyümeye katkısını açıklarken; Thirlwall Kanunu, bu sürecin dış ticaret ve ödemeler dengesi kısıtlarıyla birlikte ele alınmasını sağlamaktadır.

Devletlerin kamu politikaları arasındaki kalkınma, gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele için başvuracağı araçların planlaması ve çıktı analizlerinin yapılması son derece önemlidir. Belirlenecek politikaların uygulama başarısı, hedeflerle uyumlu politika seçimlerine bağlıdır. Bu açıdan iktisadi olarak geliştirilen kalkınma ve büyüme modelleri ihtiyaç duyulan analiz araçlarındandır.

Kalkınma ve büyümenin ölçülmesinde geliştirilen iktisadi modeller ve yöntemler birbirlerini destekler niteliktedir. Örneğin; gini katsayısı hem gelir dağılımının hem de gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde kullanılmaktadır. Maliye politikalarının orta ve uzun vadede hedeflerine ulaşması ve çıktılarının olumlu etkiler yaratabilmesi için matematiksel ve istatistiksel modeller kullanılarak ekonometrik analizler yardımıyla öngörülerde bulunulmalıdır. Literatürde kalkınma ve büyümeye yönelik pek çok iktisadi teori ve model geliştirilmiştir. Bu teorilerin dayandığı bakış açılarını ortaya koyan modeller, zamanla geliştirilerek değiştirilmiştir. Konjonktürel olarak kalkınma ve büyüme ile ilgili teori ve modellerin açıklama gücünün azalması gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca kalkınma ve büyümenin dinamik alanlar olması nedeniyle ulusal ve küresel değişimlerin de teori ve modellere dâhil edilmesi gerekmektedir.

Literatürde kalkınmaya yönelik geliştirilen modeller; doğrusal büyüme aşamaları modelleri (Rostow'un Büyüme Aşamaları Modeli, Harrod-Domar Büyüme Modeli), yapısal değişim modelleri (Lewis Kalkınma Modeli, Yapısal Değişim ve Kalkınma Modelleri), uluslararası bağımlılık devrimi modelleri (Neokolonyel Bağımlılık Modeli, Yanlış Paradigma

Modeli, Düalistik Kalkınma Tezi Modeli) ve piyasa temelli Neoklasik karşı devrimi modellerdir (Serbest Piyasa Analizi, Kamu Tercihi Teorisi ve Piyasa Dostu Modeli) (Todaro ve Smith, 2011: 110-131). Büyüme modellerinin geliştirilmesinde ise birçok iktisatçının katkıları olmuştur ve bunlar dört grupta sıralanabilmektedir (Thirlwall, 2002: 1-39):

- i. Adam Smith, Allyn Abbott Young, Karl Gunnar Myrdal
- ii. Albert Otto Hirschman, Nicholas Kaldor, Thomas Malthus, David Ricardo
- iii. Karl Marx, William Stanley Jevons, Leon Walras, Alfred Marshall
- iv. Roy Harrod ve Evesey Domar (Harrod – Domar Büyüme Modeli), Robert Merton Solow (Neoklasik Model – Solow Büyüme Modeli), Paul Romer – Robert Lucas – Gene Michael Grossman – Elhanan Helpman – Robert Barro (İçsel Büyüme Teorileri ve Modelleri).

Kalkınma ve büyüme modelleri; ülkelerin gelişmişlik ve refah seviyelerinin ölçülmesine aracılık etmektedir. Böylece devletlerin refaha erişmelerine yön verecek kamu politikalarının seçilmesinde güçlü öngörüler yapılmasına olanak sağlamaktadır. Kalkınma ve büyüme modellerinde ortak olarak toplam çıktı seviyesi, piyasa ekonomisi ve dış ticarete odaklanılmaktadır. Kalkınma modellerinde ulus devletlerin yapısal özellikleriyle küreselleşme eğilimlerine dayalı yaklaşımlar da benimsenmektedir. Büyüme modellerinde ise toplam çıktı seviyesi, piyasa ekonomisi ve dış ticaret ilişkileri daha fazla ön plana çıkmaktadır. Kalkınma ve büyümeyi ölçmek için geliştirilen modellerin bazılarının ortak olması, kalkınma ve büyümenin iç içe geçmiş kavramlar olmasını açıklar niteliktedir.

Kalkınma ve büyüme modellerinin her biri farklı yaklaşımlarla ve değişkenlerle oluşturulmuştur. Dolayısıyla modellerin analiz edilmesinden elde edilecek bulguların da beklentisi farklı olmaktadır. Bu modellerin en önemli özelliği; geliştiricilerinin, modellerin birbirlerini geliştirmelerine ya da eleştirel yaklaşımla daha iyi hale getirmeye yönelik çalışmalarıdır. Kalkınma ve büyümenin gelir eşitsizliği ve yoksullukla olan bağlantısı nedeniyle bu modellerden yararlanılarak gelir eşitsizliği ve yoksulluğu etkileyen unsurlar tespit edilmektedir. Sosyal koruma politikalarının kamu politikası olarak uygulanması sadece sınırlı ve geçici iyileştirmelerin yapıldığı algısını yaratmamalıdır. Sosyal koruma kavramı, literatürdeki ele alınışında geniş kapsamlı ve evrensel ilkeler açısından normatif bir analizle değerlendirilmelidir. Ayrıca sosyal koruma harcamalarının çerçevesi de normatif yaklaşımla oluşturulmalıdır. Çünkü uluslararası kuruluşların da

benimsediği gibi sosyal koruma beşeri sermayeye dolayısıyla kalkınmaya ve büyümeye katkısı olacak bir politikadır.

Sosyal koruma harcamalarının gelir eşitsizliği ve yoksulluğu azaltmadaki hedefleri dolaylı olarak kalkınma ve büyümeyi de etkileyecektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus; bu unsurlar arasındaki ilişkilerin nedensellik yönünün belirlenmesidir. Çünkü nedenselliğin yönüne göre izlenecek politikalar, daha sağlıklı bir şekilde oluşturulabilecektir. Kalkınma ve büyüme modelleri literatüründe 1980’lerde değişen iktisadi bakış açılarının da rolü bulunmaktadır. Özellikle içsel büyüme modelleri ve talep yönlü büyüme modelleri ile ilgili literatür dikkatle okunmalıdır. Çünkü günümüzde kalkınma ve büyümenin yönü; teknolojik gelişmeler, yenilikler, beşeri sermaye yatırımları, üretim ve dış ticaret ilişkilerine odaklanmaktadır. Ulus devletlerin kalkınma hedefleri ve uluslararası kuruluşların çalışmalarında sıkça bu unsurlara yer verilmektedir. Dolayısıyla normatif bir yaklaşımla sosyal koruma ele alındığında; gelir eşitsizliği ve yoksullukla ilgili politikaların beşeri sermaye yatırımlarını destekleyecek ve büyüme performansına etki edecektir. Tabii ki somut ampirik uygulamalarla bu ilişkilerin ve etkilerinin ortaya koyulmasına ihtiyaç vardır. Bu çalışmayla gelecekte gerçekleştirilecek olan araştırmalara teorik bakış açısının kazandırılması hedeflenmektedir.

Büyüme yaklaşımlarından içsel büyüme teorileri; dünyanın daha yoksul bölgelerinin ekonomik performansına yönelik endişeler, küresel olarak kişi başına düşen gelirlerin yakınsamaması ve geleneksel büyüme modellerinin yetersiz kalması nedeniyle ortaya çıkmıştır (Thirlwall, 2002: 28-29). İçsel büyüme teorileriyle ülkeler arasındaki sermaye verimliliğindeki farklılıklar; eğitim, Ar-Ge harcamaları, ticaret gibi alanlardaki farklılıklar ile başlangıçtaki kişi başına düşen sermaye açısından açıklanmaya çalışılmaktadır (Thirlwall, 2002: 34-35). İçsel büyüme teorilerine göre ülkeler zenginleştikçe ve daha fazla yatırım yapıldıkça sermayenin marjinal verimliliğinin düşmesini ve sermaye-çıktı oranının düşmesini engelleyen güçler bulunmaktadır. Bunlar Romer (1986)’ya göre Ar-Ge harcamalarına ait dışsallıklar, Lucas (1988)’e göre beşeri sermaye oluşumuna (eğitim) ait dışsallıklar, Grossman ve Helpman (1991)’e göre ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlara ait dışsallıklardır (Thirlwall, 2002: 29-30). Bu nedenle içsel büyüme modellerinde büyümenin aslında içsel bir dinamik olduğu vurgulanmaktadır.

İçsel büyüme modellerinde beşeri sermaye ve teknolojik altyapıya katkı sağlayarak büyümeye yol açan belirleyici unsurlardan bazıları şunlardır (Kibritçioglu, 1998: 217):

- i. Kültürel, tarihi, sosyolojik, psikolojik, dini vb. unsurlar

- ii. Sağlık yatırımları
- iii. Eğitim yatırımları
- iv. Teknoloji yatırımları

İçsel büyüme modellerine yönelik beşeri sermayeye ve teknolojik altyapıya katkı sağlayan unsurlar dikkat edilirse sosyal koruma politikalarının da kapsayıcı unsurlarıdır. Bu nedenle sosyal koruma politikalarına devletlerin daha fazla önem vermesi gereklidir. Çünkü sosyal koruma politikaları planlama anlayışıyla uzun vadede ekonomik kalkınma ve büyümeye olumlu etki sağlaması yüksek olasılıktır.

İçsel büyüme modellerinin gelişmesinde rol oynayan teknoloji unsurunun önemli fonksiyonları bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir (Kibritçioğlu, 1998: 215):

- i. Bilginin gizli kamusal mal olma niteliği bulunmaktadır.
- ii. Teknolojik bilginin dışsallıkları önem taşımaktadır.
- iii. Eğer teknolojik bilginin dışsallıkları varsa özel sektörün bu bilginin üretilmesinde geri durması olasıdır ve bu da piyasa aksaklığına yol açmaktadır.
- iv. Teknolojik bilgiyle fiziki ve beşeri sermaye yatırımları ilişkilidir.

Sosyal koruma politikalarının sosyal güvenlik, eğitim, sağlık ve iyi yaşam standartlarına yönelik planlanması; beşeri sermaye birikiminin orta ve uzun vadede artmasına neden olacaktır. İçsel büyüme modellerindeki dinamiklerle uyumlu olarak büyümeye de katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte içsel büyüme modellerinin arz yanlı olması ve talep yönlü unsurları göz ardı etmesi nedeniyle büyüme modellerine talep unsurları da dahil edilmiştir.

İçsel büyüme modellerindeki kişi başına düşen gelirin başlangıç düzeyi, tasarruf-yatırım oranı, beşeri sermayeye yatırım ve nüfus artışı değişkenlerinin son derece önemli olduğu ancak modele getirilen önemli bir eleştiri olarak da modelin talep yönünü (ihracat talebi) ihmal ettiği belirtilmektedir (Thirlwall, 2002: 38-39). İçsel büyüme modellerine getirilen eleştiriler; büyümenin yalnızca arz yönlü unsurlarla açıklanmasını yeterli bulmamaktadır. Dolayısıyla, büyümeyi dış ticaret ve ödemeler dengesi kısıtları çerçevesinde ele alan modeller de önem kazanmaktadır. Bu çerçevede içsel büyüme modelleri, sosyal koruma harcamalarının uzun dönemli büyüme üzerindeki etkilerini açıklamada işlevsel bir teorik temel sunmaktadır.

Büyüme modellerinin son dalgası olarak içsel büyüme modellerinin yanı sıra talep yönlü büyümeye odaklanan modeller de bulunmaktadır. Statik

makro modellerde milli gelir; tüketim, yatırım ve dış ticaret dengesinin toplamının fonksiyonu olmasına karşın dinamik bir modelde ise tüketim, yatırım ve dış ticaret dengesinin ağırlıklı toplamı olarak varsayılırsa ihracatın rolünün ön planda kalacağı ifade edilmektedir. Çünkü ihracat üç unsur nedeniyle ayrılmaktadır (Thirlwall, 2002: 53-54):

- i. Otonom talebin tek unsurudur.
- ii. Büyüme için gerekli ithalatı karşılayan tek unsurdur.
- iii. Kalkınma için bazı mal ve hizmetlerin (örneğin sermaye malları) yurt içinde üretilmesi yerine daha verimli olan ithalatına izin verir.

Büyüme modellerinin açıklayıcı gücünün artırılması ve büyüme teşvik edecek unsurların belirlenmesi için geliştirilen modellere talep unsuru olarak ihracatın eklenmesiyle ilgili literatürde farklı katkılar yapılmıştır. Örneğin; Feder (1983) büyüme modeline ihracat büyümesi, ihracatın GSYH içindeki payı, diferansiyel verimlilik ve dışsal etkileri ekleyerek Neoklasik büyüme teorisini güçlendirmiştir. Feder'ın büyüme modeli seçili 31 ülke ve 1964-1973 dönemi için test edilerek ihracat ve dışsal etkiler arasındaki fark olan diferansiyel verimliliğin dışsal etkilerle birlikte büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Feder'ın büyüme modeline Esfahani (1991)'de ithalat büyümesini de ekleyerek modeli yeniden test etmiş ve ihracatın aksine ihracatı teşvik eden politikaların ithalatın finansmanını kolaylaştırdığına ve çıktı büyümesinde artışa neden olduğuna ulaşmıştır (Thirlwall, 2002: 62-64).

Talep yönlü büyüme modellerinin ihracat unsuruyla geliştirilmesinin ardından büyüme modellerine ödemeler dengesi unsuru da eklenmiştir. Bu modelin ortaya çıkışı ise Thirlwall Kanunu'na dayanmaktadır. Kaldor, kalkınmanın sadece sanayileşmekle sağlanabileceğini ve sanayileşmenin tek yolunun da ulusal korumayla mümkün olabileceğini vurgulamaktadır (Thirlwall, 2002: 77). Thirlwall Kanunu ise Kaldor'un büyüme modeli üzerine yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Kaldor (1970)'in büyüme modeline göre ihracat büyümesi çıktı büyümesini, dış gelir büyümesi ve rekabet gücü ihracat büyümesini, verimlilik büyümesi kısmen rekabet gücünü, çıktı büyümesi de verimlilik büyümesini belirler.

Kaldor (1970)'in büyüme modelinden yola çıkılarak ithalat özellikle ödemeler dengesiyle yeniden bir modelleme yapılması sonucunda Thirlwall Kanunu'na (Ödemeler Dengesiyle Sınırlandırılmış Büyüme Modeli) ulaşılmıştır (Thirlwall, 2011: 308-309). Bu model; ithalat büyümesi ulusal gelir büyümesinin bir fonksiyonu olduğu için ihracat ve ithalat talep fonksiyonlarını oluşturarak uzun vadeli ödemeler dengesi denkleğiyle

tutarlı büyüme oranını tespit etmektedir (Thirlwall, 2011; Aricioglu, vd., 2013: 59). Thirlwall ve Hussain (1982)'de model, sermaye akışlarını içeren değişkenin eklenmesiyle genişletilerek gelişmekte olan ülkelerin büyümesinin ölçülmesi hedeflenmiştir (Aricioglu, vd., 2013: 60). Thirlwall Kanunu'na göre ekonomik büyüme; ihracatın büyüme hızına bağlı olup ithalatın gelir esnekliğiyle paralel ilerlemelidir çünkü ihracatı artıran ve ithalat talebinin gelir esnekliğini azaltan politikalarla uzun dönem büyüme oranı pozitif olarak gerçekleşebilmektedir (Tuncer, vd., 2011: 18). Krugman'ın büyüme modelinde; emek büyümesinden çıktı büyümesine ve hızlı çıktı büyümesinden de hızlı ihracat büyümesine doğru bir nedensellik yönü bulunduğu için ihracatın gelir esnekliği artmaktadır (Thirlwall, 2002: 60). Thirlwall'ın büyüme modelinde ise üretimin yapısını yansıtan esnekliklerden (ihracat esnekliği) büyümeye doğru bir nedensellik yönü vardır (Thirlwall, 2002: 60, 62, 76).

İçsel büyüme modelleri ve Thirlwall Kanunu'na göre geliştirilen büyüme modellerinde küreselleşme, liberalleşme, dış ticaret ilişkileri, teknolojik yenilikler ve beşeri sermaye yatırımlarının etkileri gözetilmektedir. Dolayısıyla büyümenin kaynağında toplam çıktı artışını daha nitelikli bir şekilde artıracak dinamiklere odaklanılmaktadır. Devletlerin istenilen büyüme hedeflerine ulaşmalarında son yıllarda teknolojik gelişmelere, beşeri sermaye yatırımlarına ve kalkınmaya yönelik politikalara daha çok ağırlık verilmektedir. İçsel büyüme modelleri ve Thirlwall büyüme modelindeki unsurlar sadece iktisadi değil sosyal politikalarla da desteklenmeyi gerektirmektedir. Çünkü eğitim, sağlık, beşeri sermaye ve teknolojik bilgi ile ilgili politikalar, nitelikli iş gücüne yatırımı içermektedir. Ayrıca gelir eşitsizliğinin olduğu bir ekonomide üretken bireylerin üretim sürecindeki yaşadığı sıkıntılar nedeniyle büyüme modellerinin dinamiklerinin hedeflerine ulaşması daha güç olacaktır. Diğer taraftan yoksulluğun arttığı bir toplumda da içsel büyümenin sağlanmasında nüfusun önemli bir kısmı dışlanmış olmaktadır. Gelir eşitsizliği ve yoksulluk beraberinde işsizlik sorununu ortaya çıkararak nitelikten gittikçe uzaklaşan, dışa bağımlı ve potansiyel kapasitenin oldukça altında bir üretim seviyesine yol açacaktır. Bunun yerine uzun vadeli kalkınma planlarıyla beşeri sermayeyi destekleyecek politikalar benimsenerek ve kurallı bir şekilde uygulanarak büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşılabilir. Sosyal koruma politikalarının buradaki rolü; normatif bir yaklaşımla kapsamının oluşturulması ve uygulanmasıdır. Böylece sosyal koruma harcamalarının kalkınma ve büyüme üzerindeki rolü, bütüncül biçimde değerlendirilebilecektir.

Büyüme üzerinde etkili olan fiziksel sermayenin yanı sıra beşeri sermaye birikiminin de büyüme üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu bilinmektedir

(Galor: 2009: 5). Literatürde kalkınma, büyüme, gelir eşitsizliği, yoksulluk ve sosyal koruma ilişkilerine yönelik pek çok çalışma bulunmaktadır. Bunlardan bazılarında ele alınan ilişkiler şöyledir:

- i. Peran (2005), eğitim ve sağlık harcamalarının kalkınmaya olan etkilerini incelemiştir.
- ii. Akapaiboon (2010), ticari serbestleşme, yoksulluk ve Ar-Ge arasındaki ilişkileri ekonometrik yöntemlerle analiz etmiştir.
- iii. Woo (2011), gelir eşitsizliği, büyüme ve yeniden dağıtıcı maliye politikası araçları arasındaki ilişkileri ele almıştır.
- iv. De Leon Albuerne (2012), eşitsizlik, demokrasi, eğitim ve gelir arasındaki ilişkileri panel veri analizi kullanarak araştırmıştır.
- v. Nikiforos (2012), gelir dağılımı, kapasite kullanımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri ekonometrik analiz çerçevesinde ele almıştır.
- vi. Min (2014), sermaye akışları ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi genel denge analizi yöntemiyle incelemiştir.
- vii. Zhang (2014), finansal kalkınma ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır.
- viii. Kanberoğlu ve Arvas (2014), finansal kalkınma ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir.
- ix. İlgün (2015), sosyal koruma ve eğitim harcamaları ile kişi başına düşen GSYH'nın gelir dağılımı üzerindeki etkilerini araştırmıştır.
- x. Dama (2016), sosyal yardımların sosyal refah üzerindeki etkilerini Solow Büyüme Modeli çerçevesinde analiz etmiştir.
- xi. Wang (2016), gelir dağılımı, dış ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkileri incelemiştir.
- xii. Kaya (2017), içsel büyüme, Ar-Ge, beşeri ve sosyal sermaye arasındaki ilişkileri ele almıştır.
- xiii. Solmaz ve Avcı (2017), yoksulluk ve sosyal koruma harcamaları arasındaki ilişkiyi ele almışlardır.
- xiv. Kolçak ve Kalabak (2017), kişi başına düşen sosyal koruma, eğitim ve sağlık harcamalarının kişi başına düşen GSYH üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir.

- xv. Ulu (2017), sosyal harcamalar, dışa açıklık, eğitim harcamaları, işsizlik, 65 yaş üstü nüfus gibi değişkenlerin gini katsayısı üzerindeki etkilerini analiz etmiştir.
- xvi. Üzar (2018), finansallaşma ve fonksiyonel gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemiyle analiz etmiştir.
- xvii. Zhao (2018), beşeri sermaye ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi genel denge analizi kullanarak araştırmıştır.
- xviii. Mina (2018), kişi başına düşen GSYH, büyüme oranı, dışa açıklık gibi değişkenlerin sosyal koruma harcamaları üzerindeki etkilerini incelemiştir.
- xix. Koç (2018), teknoloji geliştirme bölgelerine sağlanan vergisel avantajların büyümeyle olan ilişkisini içsel büyüme modeli çerçevesinde incelemiştir.
- xx. Traore (2019), büyüme oranını etkileyen kişi başına büyüme oranı, eğitim, dışa açıklık, doğrudan yabancı yatırımlar, finansal kalkınma endeksi, eğitim ve sağlık harcamaları, gelir ve kurumlar vergisi ve katma değer vergisi değişkenleri ile arasındaki ilişkileri incelemiştir.
- xxi. Kanca ve Akan (2019), kalkınma, gelir dağılımı ve sosyal yardımlar arasındaki etkileri incelemiştir.
- xxii. Doumbia ve Kinda (2019), sosyal koruma, eğitim, sağlık, altyapı ve savunma harcamaları, kişi başına düşen GSYH, beşeri sermaye, dışa açıklık, teknolojik gelişme, işsizlik, enflasyon değişkenlerinin gini katsayısı üzerindeki etkilerini incelemiştir.
- xxiii. Özturgut, Beceren ve Belke (2025), finansal gelişme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişkileri araştırmıştır.

Literatürdeki ampirik çalışmalarda gelir eşitsizliği ve yoksulluğun büyüme ve kalkınma üzerindeki etkilerinin analizinde daha kapsamlı modellerin geliştirildiği görülmektedir. Özellikle büyüme, beşeri sermaye ve dış ticaret ilişkilerinin analizinin yaygınlaştığı belirtilebilir.

7. Sonuç

Ülkelerin kalkınma ve büyüme hedeflerine ulaşmalarında kamu politikalarının rolü oldukça önemlidir. Devletler; maliye politikası araçlarını kullanarak kalkınma ve büyüme ile ilgili kamu politikalarını uygulamaktadır. Kalkınma ve büyüme hedeflerine ulaşmak için belirlenen kamu politikaları sadece iktisadi politikalarla sınırlı kalmamaktadır. Kamu politikalarının alt unsurlarından biri olan sosyal koruma politikaları hem kalkınma hem de

büyümede olumlu etkiler yaratabilecek niteliktedir. Sosyal koruma disiplinler arası bir alandır. Maliye bilimi ile olan ilişkisi söz konusu politikaların maliye politikası araçlarıyla uygulanması noktasıdır. Sosyal koruma politikaları geliştirilirken belirlenen ilkeler ve hedefler doğrultusunda çerçevesi oluşturulmaktadır.

Ekonomik kalkınma ve büyüme birbirine eşlik eden olgulardır. Bir ekonominin niceliksel olarak büyüklüğünü ortaya koyan büyümeyle birlikte kalkınmanın da gerçekleşmesi beklenmektedir. İktisadi bakış açılarına göre kalkınma ve büyümeye eşlik edecek politikalar farklılaşmaktadır. Kalkınma ve büyüme için belirlenecek politikalar ve uygulama araçlarında maliye politikaları ve para politikaları birlikte hareket durumundadır aksi takdirde politikaların çatışma sorunu doğmaktadır. Maliye politikası araçlarının ekonomik kalkınma ve büyüme için kullanılmasında pek çok dinamik bulunmaktadır. Bunlar arasında vergiler, harcamalar, borçlanma ve ödemeler bilançosu da yer almaktadır. Devletlerin büyüme hedefleri ve kalkınma planlarında bu alanlara yönelik düzenlemeler yer almaktadır.

Sosyal koruma politikaları kalkınma ve büyüme hedefleriyle ilişkili olarak gelir eşitsizliğinin azaltılmasının yanı sıra yoksulluğun azaltılmasında da başvurulan politikalardır. Sosyal koruma politikalarının maliye politikası araçlarıyla gerçekleştirilmesinde sadece dar kapsamda sosyal açıdan koruma politikaları oluşturulmamalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken başlıca husus, sosyal koruma kavramına atfedilen önemdir ve temel ilke olarak da normatif bir yaklaşım benimsenmelidir.

Çalışmada, sosyal korumanın bir kamu politikası olarak kavramsal içeriğine yönelik literatür tespitleriyle gelir eşitsizliği ve yoksulluğun yanı sıra kalkınma ve büyüme açısından fonksiyonuna vurgu yapılmaktadır. Bu çerçevede literatürde kalkınma ve büyümenin ölçülmesi için geliştirilen modellerin son dalgası olan içsel büyüme modelleri ve Thirlwall Kanunu'na dayalı büyüme modeli üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. Literatürdeki araştırmalarda içsel büyüme modeli ve Thirlwall büyüme modelindeki değişkenlerle farklı türlerde yapılan analizler bulunmaktadır. Bu çalışmayla sosyal korumanın önemine ve kapsayıcılığına dikkat çekilmektedir ve sosyal korumanın sadece sosyal güvenlik ve sosyal yardımlardan ibaret olmadığı ortaya koyulmaktadır.

Çalışmada, sosyal koruma kavramının daha geniş perspektiften ele alınması gerektiği belirtilmektedir. Çünkü sosyal koruma sadece dar bir tabana sahip olmamalıdır. Bu nedenle çalışmada, sosyal korumanın kalkınma ve büyümeyle ilişkili olan gelir eşitsizliği ve yoksullukla olan bağlantısı incelenmektedir. Devletlerin kamu sosyal koruma politikalarının

hedeflerinin sadece gelir eşitsizliklerinin azaltılması ve yoksullukla mücadele için kullanılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Aksine çalışmada, kamu sosyal koruma politikalarının maliye politikası araçlarıyla uygulanmasında büyüme modellerinden yararlanılması gerektiği savunulmaktadır. Söz konusu büyüme modelleri olarak da içsel büyüme modelleri ve Thirlwall Kanunu'na dayalı büyüme modeli önerilmektedir. Bu çalışmanın kurgusu mali iktisat teorisi çerçevesinde yapıldığından savlarının ampirik çalışmalarla desteklenmeye ihtiyacı vardır. Dolayısıyla ampirik araştırmalar için bu çalışmayla içsel büyüme modelleri ve Thirlwall büyüme modelinde sosyal koruma harcamalarının etkisini ortaya koyacak göstergeler eklenerek uyarlanması önerilmektedir. Bu çalışmanın sosyal koruma, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ilişkilerini kalkınma ve büyüme ile ilişkilendirerek geniş bir çerçevede alması aynı zamanda sosyal koruma politikalarının maliye politikası araçları için de sınıflandırılarak araştırılması yönündeki ihtiyacı ortaya koyma amacından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla gelecek çalışmalarda maliye politikası araçlarına göre bu çalışmadaki ilişkilerin araştırılması da hedeflenmektedir.

Büyüme modellerinden içsel büyüme modelinin önerilme nedeni; bu modelin unsurlarının sosyal koruma politikalarıyla ilişkili olmasıdır. İçsel büyüme modelleri ile yapılan analizlerde sosyal koruma harcamalarının dahil edilerek uyarlanması; kalkınma, büyüme ve sosyal koruma ilişkilerinin daha güçlü bir şekilde ortaya koyulmasına yardımcı olabilecektir. Thirlwall Kanunu'na dayalı olarak geliştirilen büyüme modelinde ise talep yönlü ödemeler dengesi unsurunun yer alması nedeniyle de bu model önerilmektedir. Çünkü içsel büyüme modellerine karşı geliştirilen model, talep kaynaklı büyümeye odaklanmaktadır ve büyüme modelini dış ticaret dengesi açısından güçlendirmektedir. Sosyal koruma ile Thirlwall Kanunu'na dayalı büyüme modeli arasındaki bağlantısı ise bu çalışmada, sosyal koruma politikalarının beşeri sermayeyi besleyecek yapısına dayanarak kurulmaktadır. Thirlwall Kanunu'ndaki ihracat ve ithalat arasında kurulan ilişki, toplam çıktı büyümesindeki dış ticaret dengesi ve ödemeler dengesinin sınırlarını belirlemektedir. Büyüme için gerekli olan ithalatın fonksiyonu, ihracata bağlanarak üretim kapasitesinin potansiyele yaklaşması gerektiğine işaret etmektedir. Bu da üretim faktörleri içindeki emek unsurunu dolayısıyla beşeri sermaye yatırımlarını ön plana çıkarmaktadır. Sosyal koruma politikaları da yine bu noktada çalışmada, Thirlwall Kanunu'na dayalı büyüme modeliyle ilişkilendirilmektedir. Her iki model de devletlerin günümüzdeki kalkınma ve büyüme hedefleriyle örtüşmektedir. Ancak modellerin sadece araçsallık etkisi bulunmaktadır. Özellikle bu modellerden yararlanılarak sosyal koruma harcamaları ya da sosyal koruma politikası bileşenleri eklenmeli ve modeller

yeniden uyarlanmalıdır. Ampirik bulgularla ortaya çıkacak değerlendirmeler ise ülkelerin gelecekteki kalkınma ve büyüme hedefleri için yol gösterecektir. Sonuç olarak bu çalışma teorik bir değerlendirme niteliğinde olup, gelecekte yapılacak ampirik çalışmalar için kavramsal bir zemin sunmaktadır.

Kaynaklar

- Abay, M. Ç. (2018). *Türkiye’de ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksulluk Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2000). Political Losers as a Barrier to Economic Development. *American Economic Review*, 90(2), 126-130.
- Akapaiboon, N. (2010). *Trade Liberalization, Poverty and Income Distribution in Thailand: A Computable General Equilibrium – Microsimulation Analysis*. Unpublished Doctoral Dissertation, The University of North Caroline, Chapel Hill.
- Aktan, C. C., ve Vural, İ. Y. (2002). Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri* içinde, Coşkun Can Aktan (ed.). Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Alfers, L., Lund, F., & Moussié, R. (2017). Approaches to Social Protection for Informal Workers: Aligning Productivist and Human Rights-Based Approaches. *International Social Security Review*, 70(4), 67-85.
- Alpdoğan, H. (2023). Türkiye’de Ekonomik Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İlişkisi. *Sayıştay Dergisi*, 129, 259-290.
- Aricioğlu, E., Ucan, O., & Sarac, T. B. (2013). Thirlwall’s law: The case of Turkey, 1987-2011. *International Journal of Economics and Finance*, 5(9), 59-68.
- Arrighi, G. (2009). *Adam Smith Pekin’de*. (Birinci Baskı). (Eserin orijinali 2007’de yayımlandı, Çev. İ. Yıldız.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Asandaz, N., & Işık, N. (2021). Ekonomik Kalkınma ve Gelir Dağılımının Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 101-116.
- Awortwi, N. (2018). Social Protection is a Grassroots Reality: Making the Case for Policy Reflections on Community-Based Social Protection Actors and Services in Africa. *Development Policy Review*, 36(S2), 897-913.
- Banks, L. M., Walsham, M., Minh, H. V., Duong, D. T. T., Ngan, T. T., Mai, V. Q., Blanchet, K., & Kuper, H. (2019). Access to Social Protection among People with Disabilities: Evidence from Viet Nam. *International Social Security Review*, 72(1), 59-82.
- Bilecen, B., & Barglowski, K. (2015). On the Assemblages of Informal and Formal Transnational Social Protection. *Population, Space and Place*, 21(3), 203-214.
- Bilecen, B., & Sienkiewicz, J. J. (2015). Informal Social Protection Networks of Migrants: Typical Patterns in Different Transnational Social Spaces. *Population, Space and Place*, 21(3), 227-243.

- Birdsall, N. (2008). Inequality Matters. In G. Secondi (Ed), *The Development Economics Reader*. (First edition). New York: Taylor & Francis, pp. 135-145.
- Bozkaya, G. (2016). *Sosyal Koruma Harcamaları ve Cinsiyet Eşitsizliğinin Yoksulluk Üzerine Etkisi: Oecd Ülkeleri için Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Campano, F., & Salvatore, D. (2006). *Income Distribution*. New York: OXFORD University Press.
- Cennet, B. (2010). *Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Chaparro Parra, M. S. (2018). *Kolombiya’da Gelir Dağılımı ve Kişi Başına Düşen GSYİH İlişkisi: 1991-2015*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Claassen, R., Gerbrandy, A., Princen, S., & Segers, M. (2019). Four Models of Protecting Citizenship and Social Rights in Europe: Conclusions to the Special Issue ‘Rethinking the European Social Market Economy. *Journal of Common Market Studies*, 57(1), 159-174.
- Cowell, F. A. (2011). *Measuring Inequality*. (Third Edition). US: OXFORD University Press.
- Çelikay, F. (2014). *Türkiye’de Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çınar, H. (2015). *2000-2012 Döneminde Türkiye’de Yoksulluk ve Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik Sorunsalı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dama, N. (2016). *Türkiye’de Sosyal Yardımların Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- De Leon Albuerne, C. P. (2012). *Inequality and Democracy: Distribution of Education and Income in Latin America*. Unpublished Doctoral Dissertation, The University of Chicago, Chicago.
- Deacon, B. (2013). The Social Protection Floor and Global Social Governance: Towards Policy Synergy and Cooperation Between International Organizations. *International Social Security Review*, 66(3-4), 45-67.
- Destek, M. A. (2018). *Neoliberal Politikalar Işığında Gelir Dağılımı Adaleti ve Finansal Krizler: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Dev, B. (2014). *Assessing Inequality Using Geographic Income Distributions*. Unpublished Doctoral Dissertation, San Diego State University.

- Doumbia, D., and Kinda, T. (2019). "Reallocating Public Spending to Reduce Income Inequality: Can It Work?". *IMF Working Paper*, WP/19/188, 1-50.
- Efeer, L., & Topcu, E. (2024). Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme: OECD Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 20(3), 654-674.
- Esfahani, H. S. (1991). *Exports, Imports, and Economic Growth in Semi-Industrialized Countries*. *Journal of Development Economics*, 35(1), 93-116.
- Faist, T., Bilecen, B., Barglowski, K., & Sienkiewicz, J. J. (2015). Transnational Social Protection: Migrants' Strategies and Patterns of Inequalities. *Population, Space and Place*, 21(3), 193-202.
- Feder, G. (1983). *On Exports and Economic Growth*. *Journal of Development Economics*, 12(1-2), 59-73.
- Galor, O. (2009). Inequality and Economic Development: An Overview. *Brown University Working Paper*, 2009-3, 1-15.
- Grossman, G. M., & Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Hirvonen, K., Mascagni, G., & Roelen, K. (2018). Linking Taxation and Social Protection: Evidence on Redistribution and Poverty Reduction in Ethiopia. *International Social Security Review*, 71(1), 3-24.
- Hujo, K., & Gaia, E. (2011). Social Policy and Poverty: An Introduction. *International Journal of Social Welfare*, 20(3), 230-239.
- İlgün, M. F. (2015). Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Oecd Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4), 493-516.
- İsmihan, M., ve Özcan, K. M. (2006). Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynakları: 1960-2004. *İktisat İşletme ve Finans*, 21(241), 74-86.
- Kaldor, N. (1970). *The Case for Regional Policies*. *Scottish Journal of Political Economy*, 17(3), 337-348.
- Kanberoğlu, Z., & Arvas, M. (2014). Finansal Kalkınma ve Gelir Eşitsizliği: Türkiye Örneği, 1980-2012. *Sosyoekonomi*, 21(21).
- Kanca, O. C., & Akan, Y. (2019). Kalkınma Sürecinde Yoksulluk, Gelir Dağılımı ve Sosyal Yardımlar. *Maliye Araştırmaları*, 3, 246-258.
- Katar, B. (2017). *Neoliberal Politikaların Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Üzerine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kaya, Ö. F. (2017). *İçsel Büyüme Sürecinde Ar-Ge, Beşeri Sermaye ve Sosyal Sermayenin Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kirbitçioğlu, A. (1998). İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 53(01), 207-230.
- Koç, Ö. E. (2018). İçsel Büyüme / Teknoloji Yoğun Büyüme Modelleri Kapsamında Türkiye’de Teknoloji Geliştirme Bölgelerine Yönelik Vergi Uygulamaları. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(2), 477-499.
- Kolçak, M., ve Kalabak, A. Y. (2017). “Kısa Dönemde Sosyal Harcamalar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, 29/28 OECD Ülkesi için Panel Veri Analizi (1998-2012)”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 1-19.
- Korkat, M. (2013). *Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Önemi (Kars İli Örneğinde Bir İnceleme)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- López-Aguilera, E. (2011). *Understanding the Evolution of Poverty and Income Distribution in Mexico, 1992-2008*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Sussex, Falmer.
- Lucas, R. E., Jr. (1988). *On the Mechanics of Economic Development*. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3-42.
- Lund, F. (2012). Work-Related Social Protection for Informal Workers. *International Social Security Review*, 65(4), 9-30.
- Min, H. H. (2014). *The Analysis of the Link Between Capital Flows and Macroeconomic-Financial-Spatial Income Distribution Indicators: Combining Financial CGE and Perception Models*. Unpublished Doctoral Dissertation, Cornell University, Ithaca.
- Mina, W. (2018). “Migrant Remittances and Social Protection”. *Georgia State University International Center for Public Policy Working Paper*, 18-11.
- Nikiforos, M. (2012). *Essays on Income Distribution, Capacity Utilization and Economic Growth* (Doctoral dissertation, New School University).
- Özturgut, R., Beceren, E., & Belke, M. (2025). Finansal Gelişmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Rolü: Yazın Taraması. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(16), 71-83.
- Peran, T. (2005). *Beşeri Sermaye Yatırımlarından Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Kalkınmaya Etkileri ve Türkiye*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Priyadarshree, A. (2010). *Microfinance, Social Protection and Poverty: Challenges and Opportunities for Service Delivery in India*. Unpublished Doctoral Dissertation, The University of Manchester, Manchester.
- Qin, Y. (2009). *Essays on Income Distribution and Economic Growth in China*. Unpublished Doctoral Dissertation, The City University of New York.

- Rapley, J. (2007). *Understanding Development: Theory and Practice in the Third World*. (Third Edition). Boulder & London: Lynne Rienner Publishers.
- Romer, P. M. (1986). Increasing Returns and Long-Run Growth. *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002-1037.
- Romer, P. M. (2008). Beyond Classical and Keynesian Macroeconomic Policy, in Secondi G. (ed.), *The Development Economics Reader*. London & New York: Routledge.
- Schwabish, J. A., Smeeding, T. M., & Osberg, L. (2006). Income distribution and social expenditures. In *The distributional effects of government spending and taxation* (pp. 247-288). London: Palgrave Macmillan UK.
- Sepúlveda Carmona, M. (2017). Ensuring Inclusion and Combatting Discrimination in Social Protection Programmes: The Role of Human Rights Standards. *International Social Security Review*, 70(4), 13-43.
- Serin Oktay, D., & Algan, N. (2022). Gelir Eşitsizliği, Yoksulluk ve Büyüme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 680-702.
- Sienkiewicz, J. J., Sadovskaya, Y., & Amelina, A. (2015). The Kazakh – German Social Space: Decreasing Transnational Ties and Symbolic Social Protection. *Population, Space and Place*, 21(3), 270-281.
- Solmaz, E., & Avcı, M. (2017). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Koruma Harcamaları: Avrupa Birliği Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 46-73.
- Şenses, F. (2008). Missing Links in Poverty Analysis in the Age of Neoliberal Globalization: Some Lessons from Turkey, *New Perspectives On Turkey*, 38.
- Taşçi, A. (2016). *Dünyada ve Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Thirlwall, A. P. (2002). *The Nature of Economic Growth: An Alternative Framework for Understanding the Performance of Nations*. UK: Edward Elgar.
- Thirlwall, A. P. (2011). Balance of Payments Constrained Growth Models: History and Overview. *PSL Quarterly Review*, 64(259), 307–351.
- Thirlwall, A. P., & Hussain, M. N. (1982). *The Balance of Payments Constraint, Capital Flows and Growth Rate Differences between Developing Countries*. Oxford Economic Papers, 34(3), 498–510.
- Thorbecke, E. (2006). The Evolution of the Development Doctrine, 1950 – 2005. *United Nations University – World Institute for Development Economics Research Working Papers*, 155, 1-37.
- Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2011). *Economic Development*. (Eleventh Edition). Addison-Wesley.
- Traore, M. (2019). *Fiscal Policy, Income Inequality and Inclusive Growth in Developing Countries* (Doctoral dissertation, Université Clermont Auvergne).

- ne [2017-2020]; Université Félix Houphouët-Boigny (Abidjan, Côte d'Ivoire).
- Tuncer, İ., Songur, M., & Yaman, D. (2011). Thirlwall Yasası: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Uygulama (1982-2010). In *EconAnadolu 2011: Anadolu International Conference in Economics II* (pp. 1-20).
- Ulu, M. İ. (2017). *Sosyal Yardım Uygulamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Model Denemesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- UNDP (United Nations Development Programme). (1997). Human Development Report: Human Development to Eradicate Poverty. New York.
- UNDP (United Nations Development Programme). 2010. Human Development Report: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development. New York.
- UNDP (United Nations Development Programme). (2014). Human Development Report: Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. New York.
- Uygur, S., & Yıldırım, F. (2011). Cinsiyete Bağlı İnsani Gelişme Endeks Yaklaşımları: Türkiye Örneği, Tisk Akademi, 30-59.
- Üzar, U. (2018). *Finansallaşma Fonksiyonel Gelir Dağılımını Etkiliyor mu? Politik Ekonomi Perspektifinden Ampirik Bir Değerlendirme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Wang, F. (2016). *Income Distribution, International Trade and Foreign Direct Investment with Heterogeneous Firms*. Unpublished Doctoral Dissertation, Florida International University, Miami.
- Woo, J. (2011). Growth, income distribution, and fiscal policy volatility. *Journal of Development Economics*, 96(2), 289-313.
- Yılmaz, F. (2013). *OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Refah Devleti Bağlamında Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Zhang, R. (2014). *Two Essays on the Relationship Between Financial Development and Income Distribution* (Doctoral dissertation, University of Wisconsin).
- Zhao, Z. (2018). *Three Essays on Human Capital and the Distribution of Income* (Doctoral dissertation, Clemson University).